

NA PUTU PREMA BOŽJEM OTAJSTVU. TRI ZNAKOVITA LIKA: ZAHARIJA, MARIJA I ELIZABETA (Lk 1,5-56)*

JAVIER GONZÁLEZ MONZÓN

Università Pontificia Salesiana
Piazza Ateneo Salesiano 1, 00139 Roma, Italija

Primljeno:
14. 9. 2005.
Pregledni
članak
UDK
226.4.06

Sažetak

U nastojanju da unaprijedi put odgoja u vjeri autor prikazuje biblijske osobe i znakove nastojeći se poistovjetiti s čitateljima. Stavljajući se u ulogu razborita čitatelja, autor zamišlja kojim bi putem mogao i trebao ići idealan čitatelj biblijskoga teksta te postavlja konkretna pitanja tekstu. Kao primjer uzima prvo poglavlje iz Evanđelja po Luki i prati tri izabrana biblijska lika: Zahariju, Elizabetu i Mariju. Kod Zaharije uočava dramu slušanja, kod Elizabete vjersko tumačenje događaja, a u Mariji otkriva uzor slušateljice Božje riječi. Uz opis tog osnovnog ustroja autor nastoji produbiti i protumačiti pojedine likove i njihovo doživljavanje. Pritom posebice dolazi do izražaja osobna vjera i njezina obilježja, koja su ujedno i vidljivi odraz vjere triju biblijskih likova. Završni zaključci ujedno su i poziv na aktualizaciju biblijske poruke i na njezino življenje u osobnom životu.

Ključne riječi: odgoj u vjeri, aktualizacija Biblije u katehezi, Zaharija, Marija, Elizabeta

»Kad mislimo da znamo sve odgovore,
iznenada se promijene sva pitanja.«

Mario Benedetti

U našim nastojanjima oko odgoja vjere obično govorimo o biblijskim osobama i znakovima kao statičnim uzorima, tj. govorimo o njima imajući na umu njihovu konačnu savršenost. Na taj način još više ističemo egzistencijalnu i kulturalnu udaljenost koja nas odvaja od biblijskoga teksta. Predlažem da krenemo alternativnim putem: poistovjetimo se s čitateljima. Autor biblijskoga teksta predvidio je i potanko programirao put idealna čitatelja te je između obojega stvorio veze uske suradnje.¹ Valja usvojiti sposobnosti oštroomna čitatelja, ali se postavlja pitanje kako to učiniti. Jedan od načina je da se pitanja postave samome tekstu.

Nismo prvi čitatelji Božje riječi, nego sretni »patuljci na leđima gorostasa«. Zbog svega toga izabiremo novo i staro kako bismo ponudili uvijek živu i aktualnu svježinu Božje riječi.

Slijedit ćemo spomenutu dinamiku primijenjenu na prvo poglavlje Lukina evan-

* Naslov izvornika: *En camino hacia el misterio de Dios. Tres figuras emblemáticas: Zacarías, María e Isabel (Lc 1,5-56)*, u: »Mission joven« 336-337/2005.

¹ Usp. U. ECO, *Lector in fabula. La cooperación interpretativa en los textos narrativos*, Barcelona 1993. S obzirom na primjenu na Bibliju: D. MARGUERAT – Y. BOURQUIN, *Cómo leer los relatos bíblicos. Iniciación al análisis narrativo*, Santander 2000; C. MORA PAZ – M. GRILLI – R. DILLMANN, *Lectura pragmalinguística de la Biblia. Teoría y aplicación*, Estella 1999. Detaljnije informacije i bibliografiju vidi na: <http://www.unigre.it/pragmatica/homepage.htm> [pristup na dan 23. 11. 2004]

delja, u kojem se spominje postojanje triju likova nevjerovatne veličine, privučenih Božjim otajstvom. Govorimo o Zahariji, Elizabeti i Mariji.² Kasnije ćemo podsjetiti i na neke pojedinosti koje mogu koristiti na putu odgoja u vjeri.

1. ZAHARIJA ILI DRAMA SLUŠANJA (Lk 1,5-25)

Prijedlog: bit će korisnije – a jednako tako i aktivnije – citati ovaj odlomak držeci sa strane Bibliju.³

1.1. Pripovjedački okvir (Lk 1,5-7)

Dobar početak privlači čitatelja, kao što se događa i u našim pripovijestima: »Bio nekoč...«. Pripovjedač nam tako ocrta va okvir: »u dane Heroda (*vrijeme*), kralja judejskoga (*prostor*)...« (Lk 1,5). Upozorenje: Luka je započeo stilom koji podsjeća na Stari zavjet. Na što želi podsjetiti?

U nastavku predstavlja ključne osobe: Zahariju i Elizabetu. Pripovjedač iznosi vanjski opis: muž i žena, oboje svećeničkoga podrijetla, odani Tori i bez djece. Ništa se ne kaže o njihovom unutarnjem životu niti se procjenjuje njihova situacija. Međutim, odjek Staroga zavjeta i spominjanje neplodnosti i starosti podsjećaju čitatelja na prošle događaje u kojima je Bog djelovao: Abraham i Sara (Post 15,2-3; 16,1; 17,17) ili Jakov i Rahela (Post 30,22-24), Manoah i njegova žena, Samsonovi roditelji (Suci 13,3-25), Elkana i Ana, Samuelovi roditelji (1 Sam 1,1-20).

Zaharija živi dramatičku situaciju. Stari svećenik bez djece je živo proturječje: čovjek koji bi trebao suvremenicima jamčiti Božji blagoslov, ne uspijeva ga osigurati za samoga sebe. Međutim, ako je njegova situacija dramatična, situacija njegove supruge je prava tragedija. U antičkome svijetu neplodnost je bila krivnja žene. Problem

više ne izgleda rješiv: oboje su stari. Dramatična napetost započinje stoga što to nije poradi Božje kazne, jer su oni pravedni pred Bogom i žive besprijeekorno »*po svim zapovijedima i odredbama Gospodnjim*«.

1.2. Početak izvještaja: navještaj i tumačenje (Lk 1,11-17)

Započinje događanje. Radnja se odvija u Gospodnjem svetištu, tijekom obavljanja liturgijske službe.⁴ Predstavlja se treći sudionik: narod (»sve je ono mnoštvo naroda« – Lk 1,10 – je retoričko i teološko pretjerivanje).

Pojavljuje se anđeo. U Starom zavjetu često se pojavljuje »Gospodinov glasnik«, koji je gotovo uvijek bezimen. Jedini anđeli imenovani svojim imenima u Starom zavjetu su Mihael (Dn 10,21; 12,1), Rafael (Tob 12) i Gabrijel (Dn 8,16; 9,21). Izraz

² Iz opširne bibliografije, ostavivši po strani velike biblijske komentare Lukina evanđelja, ovom prigodom podsjećamo na nekoliko studija na španjolskom jeziku: J. N. ALETTI, *El arte de contar a Jesucristo. Lectura narrativa del evangelio de Lucas*, Salamanca 1992; R. E. BROWN, *El nacimiento del Mesías. Comentario a los relatos de la infancia*, Madrid 1982; MARK B. COLERIDGE, *Nueva lectura de la infancia de Jesús. La narrativa como cristología en Lucas 1-2*, Córdoba 2000; J. M. GARCÍA PÉREZ – M. HERRANZ MARCO, *La Infancia de Jesús según san Lucas*, Madrid, 2000; S. MUÑOZ IGLESIAS, *Los evangelios de la Infancia I. Los cánticos del Evangelio de la Infancia según san Lucas*, Madrid, 1990; II. *Los anuncios angélicos previos en el Evangelio lucano de la Infancia*, Madrid, 1986; J. M. MUÑOZ NIETO, *Tiempo de anuncio. Estudio de Lc 1,5-2,52*, Taipei 1994; G. PÉREZ RODRÍGUEZ, *La Infancia de Jesús (Mt 1-2; Lc 1-2)*, Salamanca 1990.

³ Slijedimo hrvatski prijevod u: *Jeruzalemska Biblija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1996.

⁴ Prema svemu sudeći, postojale su 24 skupine svećenika, a Zaharijina i Abijina skupina bila je osma te je dva puta godišnje predvodila liturgijsku službu tijekom tjedna, bolje rečeno prigodom jutarnjeg ili večernjeg prinošenja káda; usp. F. Bovon, I. *El evangelio según san Lucas (Lc 1-9)*, Salamanca 1995, str. 80.

koji se za njih upotrebljava isti je izraz kojim se obilježava ukazanja Uskrsnuloga u Novom zavjetu.

Nemir kao Zaharijina reakcija uključuje priznavanje onoga što se događa, iako ni on sam ne zna zašto – to je prvi opis unutarnjeg osjećaja osobe koji nam nuda pripovjedač. Zaharija se susreće sa znakom koji valja protumačiti. Na tome mjestu pripovijedanje dobiva odlučujuće obilježje svjedoka koji je sve vidio svojim očima: do u tančine se opisuje mjesto na kojem se nalazio anđeo («s desne strane kadionoga žrtvenika», Lk 1,11), a pripovjedač nam predstavlja Zahariju koji je uplašen onim što vidi. Kako bi doznao zašto se anđeo pojavio, Zaharija mora čuti pa se i pripovijedanje mora smjestiti na slušnu razinu. Valja točno protumačiti znak.

Šutljivi anđeo ne govori sve do 13. retka, kad izravno progovara. Pozor! Nebo po prvi put progovara. Prve su riječi stereotip u biblijskim ukazanjima: »Ne boj se!«, jer je njegova molba uslišana.⁵ Naravno, ne kazuje nam se izričito ništa što se molilo pred Bogom, ali tijekom čitanja doznajemo na što se odnosi. Bog čuje. Zanimljivo je prvo djelo kojemu je Bog subjekt: Bog je onaj koji čuje molitvu pravednika (usp. Izl 32,11-14; Ps 106,23; Jak 5,16).

Važno je da anđeo naviješta ono što se Bog sprema učiniti u dinamici obećanje-ispunjenje: Zaharija će dobiti sina. Zanimljivo je kako to kaže: »žena će ti Elizabeta roditi sina« te naviješta njegovo ime: »Nadjenut ćeš mu ime Ivan«. Ime u semitskom svijetu obuhvaća osobu u njezinom postojanju i poslanju (Ivan znači: »Bog je milostiv«).

Anđeo uz to tumači navještaj i čini to vraćajući se u prošlost: taj će sin biti obećani preteča eshatološkog spasenja koje će Bog ostvariti. Tumačeći to rođenje, anđeo usvaja jezik Pisma, ali napominje da će toč-

no poznavanje obećanja i njegova ispunjenja ovisiti o ispravnom čitanju znakova biblijske prošlosti. Da bi se razumjela sadašnjost i budućnost koju ona pretkazuje, valja gledati unatrag.

Kako gledati unatrag? Pripovjedač slaže anđelov govor poput saga izrađenog od isječaka citata i sjećanja iz Staroga zavjeta.⁶ Bog djeluje sada kao što je uvijek djelovao. Zaharija može misliti da već poznaje smisao obećanja kao odgovor na svoju molitvu. Međutim, ono što mu anđeo nudi je šire tumačenje: poslanje njegova sina bit će priprava naroda za Gospodina. Kako se razvija tumačenje rođenja, Zaharijin lik iščezava, a uzdiže se lik sinova Izraelovih (cijeli narod), i Bog je u središtu. Budućnost teži mnogo dalje od Zaharije.

1.3. *Izvještaj o reakcijama (Lk 1,18-25)*

U 18. retku spominje se *Zaharijina reakcija*. Nije slučajno što je ključna riječ pitanja glagol »razaznati«. To je pitanje koje nam postavlja pripovjedač: Traži li se neko znanje kako bi se prihvatilo misterij? Koje?

U Zaharijinom odgovoru odzvanja Abrahamovo pitanje (Post 15,8; 17,7; 18,11). Ono što Abraham misli o tome da nema djece, javlja se i u pitanju. Jesu li te dvije istine toliko slične. Istina je da su obojica bez potomstva i u podmakloj dobi. Međutim Zaharija je svećenik, Abraham nije. Abraham je prvi u nizu osoba koje u Starom zavjetu nemaju potomstva, Zaharija je posljednji. U Post 15,6 kaže se kako se Abraham pouzdao u Boga prije nego je postavio svoje pitanje, a Zaharija to nije

⁵ Tako u Lukinom evanđelju molitva prethodi (Lk 1,13) i zaključuje (Lk 24,53) kazivanje i oba se puta to zbiva u Hramu.

⁶ Iz Tore: Post 16,11-12; Br 6,3; Lev 10,9; proroka (malih i velikih) Suci 13,4; 2 Kr 2,9-10; 1 Sam 1,11; Dn 10,12; Mal 2,6; i drugih spisa: Sir 48,10.

učinio. Abrahamovo pitanje preoblikuje se u odgovor o obećanju zemlje, a Zaharijino u odgovor obećanja sina. Zaharija u molitvi moli da dobije sina, Abraham ne. Zaharija doživljava viđenje u Hramu, Abraham ne... Doista, iako je molba gotovo istovjetna, smjera u potpuno drugom pravcu.

Recimo to otvoreno, Zaharijino pitanje pretpostavlja da poznaje tradiciju. Ako poznaje Pismo, mora znati da će se ispuniti Božje obećanje, što znači da nema nikakva razloga da postavlja takvo pitanje. Izvještaj ne može bolje izraziti proturječnu situaciju u kojoj se nalazi Zaharija: s jedne strane, ima vjeru na temelju koje postavlja pitanje; s druge strane, nije sposoban vjerovati suočivši se s Božjim obećanjem. Tako pripovjedač traži da se pojavi Abrahamova vjera utjelovljena u pojedinim likovima. Abraham do tog trenutka nije bio spominjan. Zaharijina sloboda je priželjkivana, ali ne i silom iznudena.

Čovjekovo dvoumljenje ili izravno neprihvatanje u Lukinim spisima ne samo da ne ugrožava Božje planove nego ih na čudnovat način osnažuje u njihovoj putanji. Bog se nada da će čovjek prihvatiti njegove planove, ali njihovo ispunjenje ne ovisi o čovjeku. Anđeo se osobno predstavlja i pokazuje svoje vjerodajnice. Podsjeća na Dn 9,21-27. Pripovjedač prepušta tumačenje jednom od svojih likova. Dok Zaharija traži poznavanje, Gabriel ga podsjeća na njegovo pomanjkanje vjere. Jedini odgovor pred Božjim otajstvom je vjera. Što vjera uključuje?

Zaharija je tražio znak kako bi spoznao. Znak koji dobiva je početni poremećaj zanijemjelosti i gluhoće⁷ dok se ne ispuni obećanje. Znak je istovremeno i kazna i priprema, osuda nevjernosti i odgoj vjere, a da se pritom na vjeru ne obvezuje niti prisiljava... Pripovjedač ne kaže da je Gabriel rekao kako neće moći govoriti dok

ne povjeruje. Kad se ispuni, kad se dijete rodi i dobije ime, Zaharija će moći slobodno govoriti.

Pripovjedač nas podsjeća da se vjera temelji na određenoj vrsti poznavanja, posebice na spoznaji vjernosti Bogu i njegovim obećanjima u prošlosti, ali treba biti i nešto više. Spoznaja je potrebna, ali nedovoljna. Valja tumačiti znakove.

Pripovjedač u 21. retku napušta Svetište gdje se nalazio Zaharija s anđelom i premješta se izvan Svetišta, gdje se narod čudio njegovu kašnjenju. Kad Zaharija izlazi, narod ne moli nego je zbunjen. Znak je Zaharija osobno koji je nijem. Ironija je u tome što je on tražio znak i sâm se pretvorio u znak.

I za Zahariju i za čitatelja Zaharijina zanijemjelost je svjedočanstvo snage Božje riječi. Narod prosuđuje drugačije: vjeruje da je to stoga što je imao viđenje. Čitatelj međutim zna da je to zato što nije vjerovao (Lk 1,20). Narod treba čuti riječ tumačenja i dok je ne čuje, neće imati spoznaju koja bi bila dostatan temelj njegovoj vjeri. I opet nije slučajno što se u odgovoru naroda susreće glagol razaznati (=shvatiti) (usp. Lk 1,18). Brzo završava i odlazi kući. Gdje je to? O tome se ništa ne kazuje.

U Lk 1,23 Zaharija nestaje s pozornice, a Elizabeta, koja je dotad bila samo spomenuta, dolazi u središte zbivanja. Elizabetina nevolja je drugi znak ispunjenja izvješća. Sada je Elizabeta ta koja treba tumačiti znak. Tako je 25. redak pouzdano iako nepotpuno tumačenje znaka koji uzrokuje nevolju: sigurna je jer prepoznaje da je

⁷ Grčki izraz koji označava tu pojavu znači »gluh i nijem«. Iako prijevod govori samo o zanijemjelosti (Lk 1,20), zbog čega će se izražavati znakovima (Lk 1,22), ali ga se neće dobro razumjeti, kao što potvrđuje i evanđelist Luka: »Tada znakovima upitaju oca kojim ga imenom želi prozvati« (Lk 1,62). Onome tko je nijem ne treba govoriti znakovima.

Bog djelovao – začela je (nije joj to objavio ni anđeo ni njezin muž); tumačenje je nepotpuno jer se prekomjerno usredotočuje na nju samu. Traži se da Elizabetinim riječima odzvanjaju Sarine (Post 21,6) i Raheline (Post 30,23) riječi. Kakva šteta što je naš prijevod okrnjen! Trebao bi glasiti ovako: »Evo, to mi je učinio Gospodin u dane kad *se udostojao pogledati me i skinuti s mene sramotu među ljudima*« (Lk 1,25). Druga zanimljiva zabilježba kojoj je Bog subjekt: Bog nije samo onaj koji sluša, nego uz to gleda, pozorno promatra.

Pripovjedač vješto iskorištava njezin završetak. Ako Marija zna da je njezina rođakinja zbunjena, to je stoga što joj je bilo objavljeno. Tko god je ugrožen otimajući se Božjoj inicijativi ušutkan je na jedan ili drugi način.

2. MARIJA ILI SLUŠATELJICA RIJEČI (Lk 1,26-38)

Na početku drugog događaja čitatelji znaju *što* će se dogoditi: Bog traži narod pripravan za njegov *posjet* koji će Zaharijin i Elizabetin sin pripremiti. Nije međutim jasno *kako* će Bog ostvariti taj posjet. Jednako tako znaju da Božje obećanje traži vjeru, ali nemaju jasnu sliku te vjere.

Pripovjedač još jednom sve uređuje tako da inicijativa polazi s neba, osnažujući dinamiku obećanja-ispunjenja koja je uspostavljena u prethodnom prizoru. Riječ je o tehnici ponovnog započinjanja: preuzima elemente prethodne epizode i usklađuje ih. Istražuje u čemu se sastoji ta vjera koju je tražio Gabriel. To je novi početak.

Izvjestaj napreduje u vremenu (»u šestome mjesecu« Elizabetine trudnoće) i smješta se u drugi prostor: u galilejski grad Nazaret. Predstavlja novi lik, Mariju. Dosad nismo znali u kakvom je odnosu prema prethodnom događaju, ali se održava je-

dinstvo djelovanja barem na razini Božjega plana.

U prethodnom izvješću Zaharija se kreće od jedne do druge strane dok anđeo ostaje nepomičan. Sad nas se obavještava o anđelovom pokretu: »uđe...« (vidi se da se ne pojavljuje) i, na kraju izvješća, pripovijeda se njegov odlazak, ostavljajući Mariju kao glavni lik izvješća.

Marija je djevojka, neudata iako zaručena, o čijem se podrijetlu i pobožnosti ništa ne kaže. Dva se puta kaže kako je »djevica« da bi se pripremlilo ono što slijedi. Josip je spomenut kao potomak kralja Davida. Pojavljuju se tri osobe čiji ih identitet veže uz Božje planove (Gabrijel kao glasnik, Marija kao djevica – usp. Izaija 7,14 – i Josip kao Davidov potomak).

U prethodnom dijelu anđeo je šutio. Sada započinje s pozdravom: »Zdravo, milosti puna! Gospodin s tobom!« (Lk 1,28). Tijekom cjelokupnog događanja vidljive se pojedinosti ne spominju u korist auditivnih detalja. Tako se npr. ništa ne kaže o ukazanju odnosno o tome je li Marija vidjela anđela... govorit će se o riječima, slušanju, pozdravu... U povijesti u kojoj prevladava vjera izvješće se iznosi u auditivnom ključu. U 29. retku Marija je uznemirena zbog onoga što čuje. Riječ je o Marijini videnju koje seže dalje od Zaharijinog pri čemu je Marija zabrinuta zbog značenja anđelova pozdrava.

Započinje izvješće o obećanju. *Lk 1,30-33: navještaj i tumačenje*. Započinje odgovor na Marijino pitanje. Gabriel joj se obraća nazivajući je imenom. Razjašnjava se u čemu će se sastojati božanski posjet koji je naviješten u r. 13-17, tj. posredstvom Mesije koji je Davidov potomak. Rec 13-17 naviještaju rođenje i mjesto te nude tumačenje tog događaja pomoću izričaja preuzetih iz Pisma. Znanje se, primjećujemo to još jednom, postize gledajući u prošlost.

Inicijativa je u potpunosti Božja: Marija je pronašla milost u Boga, a u 32. r. njezinog će se sina nazvati Sinom Svevišnjega. Gospodin Bog dat će mu prijestolje njegovoga oca Davida. (Boga se naziva trima različitim imenima kako bi se jasno izrekla njegova apsolutna inicijativa). Već se zna i zašto i kako. *Kako će to biti kad ja muža ne poznajem?* (Lk 1,34) Budući da je Marija obećana Josipu, mužu iz kuće Davidove, i ona i čitatelj mogu misliti da će se Mesija roditi za vrijeme skoroga braka. Iznenađujuće je Marijino pitanje u r. 34, jer znači da ona podrazumijeva kako će se dijete roditi prije nego započne svoj supružnički život s Josipom.

U navještaju ima mnogo nejasnoća: ako će se dijete roditi za vrijeme braka, zašto Gabrijel ne pravi bilo kakvu aluziju na Josipa koji je Davidov potomak? Zašto ženi koja je obećana ali ne i udana? Stručnjaci odbijaju bilo kakav pokušaj tumačenja polazeći od Marijine psihologije, riječ je o pripovjedačevu načinu izlaganja kako bi pripremio vrhunsku objavu u 35. retku. Time se u izvješću opisuje suradnja između Marije i anđela i procesa navještaja.

Marija i Zaharija će u Lukinom pripovjedačkom stilu biti jednako obaviješteni, možda nauštrb Marije, budući da joj se ne navješta konkretno: imat će sina, kao što je to slučaj kod Zaharije. Međutim, razlike su izraženije:

- Marija se ne usredotočuje neposredno na sebe samu nego na navještaj, na Božju inicijativu, nasuprot Zahariji koji započinje ističući svoju vlastitu potrebu da dozna;
- Marija ne pokazuje nevjerovanje, nego pita kako će se to dogoditi;
- Marija sumnja u svoje vlastite vjerodajnice (ne poznajem muža) više nego u ono što kaže anđeo, spominje vlastiti nedostatak a ne Božji propust;

- Marija ne traži da vidi, nego jednostavno izjavljuje kako je nesposobna vidjeti. Njezine riječi više upućuju na nemoć nego na želju da dozna nešto što bi joj moglo poslužiti kao temelj za vlastiti pothvat;
- Zaharijino pitanje uključuje slabo pamćenje, dok Marijino pitanje uključuje sjećanje na to kako su svi dosadašnji navještaji bili upućeni udanim osobama, a ne djevi.

Po drugi put se spominje Duh Sveti. Prvi put se to dogodilo u 15. retku. Riječ je o govoru priopćavanja između Boga i Marije. Isus se ne spominje imenom, nego se kaže »on će biti velik i zvat će se Sin Svevišnjega«. Nalazimo se u središtu Lukine kristologije.⁸

Kad se čitatelj ponada da će Gabrijel reći nešto više o Isusu, kao što je to učinio u vezi s Ivanom, anđeo počne govoriti o Elizabeti koja je već trudna. Tako se pozornost upravlja prema Bogu koji je sposoban učiniti nešto što će možda biti manje uvjerljivo nego roditi dijete iz neplodne utrobe. Ako se početak jasne spoznaje sastoji u priznavanju vlastite nesposobnosti, njezino ispunjenje će se sastojati u priznavanju Božje moći, kao što proizlazi iz Gabrijelova odgovora.

Pravac izvješća ide od Isusa preko Elizabete do Boga. Za Mariju se iznenađenje sastoji u spoznaji da je njezina rođakinja trudna. Za čitatelja iznenađenje predstavlja saznanje da su one rođakinje. Elizabeta je znak da Marija čuje govor, ali ne vidi. Dok će Zaharija tražiti znak koji bi mu mogao dati neko saznanje, Mariji se daje znak koji traži vjeru. Dok se od Zaharije traži da vjeruje kako će Bog iznova učiniti ono što je već prije učinio, od Marije se traži da vjeruje kako će Bog učiniti ono što nikada prije nije učinio. Ne daje joj se više nego Zaha-

⁸ Usp. R. F. O'TOOLE, *Luke's Presentation of Jesus: A Christology*, Roma 2004.

riji, ali se od nje traži mnogo više. Kojim će putem morati proći vjernik onoga trenutka kad izgovori svoju riječ pokornosti?

3. ELIZABETIN POZDRAV: VJERSKO TUMAČENJE (Lk 1,39-56)

Pripovjedač nastoji povezati svoju vjeru i Marijino tumačenje. U 39. i 40. retku pozornost je upravljena na Mariju koja putuje u Judeju sama, bez spominjanja Josipa. Opisuju se četiri Marijina čina: ustala je, pohitala, ušla i pozdravila. Ako se u prvom prizoru govorilo o Zaharijinom kretanju, u drugome o anđelovom, u trećemu je riječ o Marijinu kretanju. Izvješće se sve neposrednije usredotočuje na Mariju. Nakon što je Marija stigla, ni Elizabeta ni Marija se ne kreću. Jedino kretanje je djetetov pokret u utrobi.

Pripovjedač ništa ne kaže o razlozima zbog kojih je Marija krenula na put. On izvještava *kada* putuje («tih dana»), *na koji način* («pohiti») te kako to slobodno čini. Čini se da ostaje bez odgovora zašto to čini. Dovoljna je naznaka da su rođakinje. Zašto pripovjedač traži da se obje osobe susretnu? Zašto traži da vjera bude ta koja već od početka potiče na djelovanje. U prva dva izvješća poticaj s neba je pokrenuo djelovanje; sada je red na čovjekovu odgovoru. Činjenica da je ovdje riječ o jednoj osobi za koju je sigurno da je makar nepotpuno pročitala znakove nije tek puka podudarnost. Tako se na potpun i siguran način tumače znakovi. Izvješće šuti o Marijinoj trudnoći, a pripovjedač nastavlja izbjegavajući govoriti o Isusu. Izvješće se usredotočuje na Boga i Mariju.

Nakon što je izviješteno o Marijinu pozdravu na kraju 40. retka, izvješće prelazi na obavještavanje koje se naglašeno temelji na slušanju koje će prevladavati u sveukupnoj epizodi. Djelovanje je pokre-

nuto pozdravom, a pripovjedač će ukloniti vidljive pojedinosti u cijeloj epizodi, kao što je već i prije učinio. Ta odluka da pripovijedanje o vjeri i o njezinim posljedicama prenosi govoreći o slušanju nadahnjuje kako je u odgovoru vjere za pripovjedača mnogo važnije ono što se čuje od onoga što se vidi. Na paradoksalan način Marija je znak koji se čuje ali se ne vidi.

Tri iskaza o Marijinu pozdravu (r. 40. 41.44) ističu njezinu važnost. Ne izvještava se opširno o njegovu sadržaju nego o njegovu učinku. O Mariji se govori kao o onoj koja je vjerovala. U što Marija polaže svoju vjeru? To će se objasniti u himnu *Veliča* i u sveukupnom Lukinu izvještaju.

41. redak je jedini trenutak radnje u kojemu pripovjedač napušta vanjsko izvješće kako bi nas izvijestio o djetetovoj kretnji i o silasku Duha Svetoga nad Elizabetu (ono što slijedi je proročki govor, zbog toga pripovjedač uvodi Duha Svetoga). Poticaj Duha Svetoga slijedi iza Marijina pozdrava i izražava se u trenutku u kojemu Elizabeta predlaže vlastito tumačenje znaka koji predstavlja Marijin dolazak. Po prvi put Duh predstavlja posredovanje Neba u procesu ljudskog priznavanja kako bi nekoj osobi priznao sigurnu sposobnost tumačenja znaka koji bi inače bio nedokučiv. U prva dva prizora Gabrijel je bio taj koji se pojavljuje kao proročki lik koji naviješta rođenje i tumači njegovo značenje. Sada, u trećem prizoru, to čine Elizabeta (i Ivan): Marija je ona koja je povjerovala.

U retcima 19-20 Gabrijel je ukratko procijenio Zaharijinu sumnju, dok nebeski glasnik ništa ne kaže kao odgovor na Marijinu riječ vjere. Elizabeta prelazi iz druge u treću osobu govoreći o Mariji: »Blažena ona koja povjerova« (usp. bilješku *n* u hrvatskom tekstu Jeruzalemske Biblije). Isus se ovdje prvi put pojavljuje kao »Gospodin« (usp. Ps 110, 1 LXX).

Predstavljajući pojedine likove tekst stavlja naglasak na njihove odnose. U retcima 41-45 Duh Sveti ne samo da je počelo moći, sposoban izvršiti djevičansko začće, nego je i počelo spoznaje. Tako pokazuje da Bog u svojoj blizini raspoređuje svoju moć i svoje znanje kako bi nadvladao nemoć i neznanje.

4. VJERA POSTAJE HVALOSPJEV (Lk 1,46-56)

Kad Elizabeta zašuti a pripovjedač se iznova usredotoči na Mariju, ništa se ne kaže o Duhu Svetome. Himan koji Marija započinje nije govor nadahnut stilom Elizabetina proroštva. To je stoga što se želi naglasiti razlika između proroštva i hvalospjeva kao načina prepoznavanja Božjeg posjeta. Tako se hvalospjev pridružuje proroštvu. Oba su plod vjere, načini prepoznavanja koji omogućuju vjeru. Kod hvalospjeva Veliča ograničit ćemo se na spominjanje nekoliko sastavnih dijelova koji su važni za našu temu:

- *Moć spasenja*

Kako se spominje Božja moć? Kako Marija razumijeva tu moć koju je Gabriel potvrdio? U što točno Marija vjeruje? U 38. retku pripovjedač daje odgovor općenite vjere, dok sada daje jasniji odgovor. Marija hvali Boga kao svoga »Spasitelja« (r. 47), koji je pogledao na poniznost svoje službenice. Bog još jednom promatra i usredotočuje se. Važna je kakvoća koja privlači Božje usredotočenje: poniznost, koju se razumijeva kao otvaranje Otajstvu, njegovoj transcendenciji i svetosti. Međutim, kako je Bog Marijin spasitelj? Kako ostvaruje to spasenje?

- *Moć kao milosrđe*

Božju moć razumijeva se kao Božje milosrđe i kao njegovu vjernost. Himan pred-

stavlja sliku Božje moći u djelovanju: spašava jedne (ponizne, gladne), a druge raspršuje i uništava (ohole, mogućnike i bogataše). To je Bog koji je sposoban odlučno se zauzeti za one koji se u povijesti ne spominju. Himan zatim pokazuje kako je Bog spasitelj tako da zauvijek iskazuje milosrđe. Tako počevši od 50. retka hvalospjev postaje društveniji te spominje Abrahama čija se prisutnost još od početka naslućuje u pozadini izvješća.

- *Značenje čovjekova pamćenja*

Hvalospjev zaokružuje svoje viđenje tako što Marija smješta svoje izvanredno iskustvo Božje moći u kontekst Izraelova iskustva. Poput Gabrijela, Marija upravlja svoju pozornost prema prošlim Božjim djelima kako bi razumjela ono što Bog čini sada i u budućnosti što je u svemu tome prethodno uobličeno. Tako će Lukino izvješće u 24. glavi, koje dosad nismo spominjali, govoriti ne samo o Kristovu uskrsnuću nego i o obnavljanju spomena.

- *Marijin hod*

Na kraju himna pripovjedač se vraća i potvrđuje kako se Marija zadržala tri mjeseca prije nego se vratila kući. Zašto tri, a ne dva ili jedan? Zato što Marija djeluje slobodno i pomalo u sjeni Josipova lika kako bi se istaknulo Isusovo djevičansko začće.

Drugo pitanje: Zašto pripovjedač kazuje da se Marija vratila kući prije nego je Elizabeta rodila? Zato da napusti Marijin protagonizam i zato što će novorođenče prijeći u središte zbivanja. Zaharija je međutim ostao u pozadini pozornice... Bog i Božje djelovanje ne mogu ostati u sjeni.

5. NEKOLIKO ZAKLJUČAKA ZA NAŠ HOD ODGOJA U VJERI

Iz provedene analize proizlazi nekoliko pojedinosti kao prijedlog za kreativno usmje-

ravanje naše putanje odgoja u vjeri. Predlažemo sljedeći put:

- Posjet vestalkama

Poznato nam je da su vestalke u Rimskome Carstvu morale skrbiti kako se nikada ne bi ugasio vječni plamenu Vestinu hramu jer je on predstavljao budućnost Carstva. Ta sveta vatra je odgoj za Otajstvo. Govorimo o odgoju za šutnju, kontemplaciju i divljenje pred stvarnošću. Estetika nudi područje odgoja koje obuhvaća osjetila, osjećaje i obećanje.

- Odgoj za zahvalnost

Poticaј na vjeru polazi od Boga koji se slobodno priopćuje. Odgajajmo za prihvaćanje milosnog djelovanja i za sposobnost služenja.

- Pregled otorinolaringologa

Učiti slušati i stupati u dijalog znači pripremiti za susret i čitanje znakova koje je uspostavila povijest Božjega spasenja. Razvijena sposobnost za otkrivanje zla; dobra izražajna sposobnost za naviještanje i pripovijedanje vlastitoga života. Navještaj vjere je nužan za pristup vjeri. Pjevana i slavljena vjera je snaga. Posredovanje raznih jezika koji nam pomažu da protumačimo i izrazimo stvarnost i vjeru jest potreba. Šutnja i izražajno siromaštvo su simbol naše nesposobnosti ili naše slabosti u živom iskustvu vjere.

- Stop

Sposobnost zaustavljanja i tumačenja vjere i života u odgovarajućem pravcu. Traže se osposobljeni tumači životnog iskustva i vjere mladih... Da pastiri nisu bili upozoreni da se rodio Spasitelj, mogli su se su-

sresti s Josipom, Marijom i Isusom, ali ga nikada ne bi prepoznali. Treba da prepoznamo znakove Božjeg traženja u našem životu i u društvu. To je nemoguće bez razmišljanja, meditacije i molitve, a još manje ako se ne zna kako djeluje Bog – kakvo god bilo prisjećanje i spomen.

- Dobar milodar...

To je odgoj za milosrđe i milosrdnost. Bog preuzima inicijativu i sluša kako bi iskazao neposredno milosrđe. Čovjekov odgovor prema drugima ne može ne ići u istom pravcu Otajstva.

- Promišlja trenutak...

To je poziv na realizam. Bog promišlja i promatra u poniznosti koja se razumijeva kao otvaranje transcendenciji i prepuštanje Bogu. Odgoj za jednostavnost života te u jednostavnosti i vladanju samim sobom. Ako poniznost znači hodati u istini, koje li praktične istine!

- Sanja...

Riječ je odgoju za slobodu, ljubav i neostvarene želje. Od naših zajednica valja učiniti prostor u kojemu se ovjerovljuju težnje naših mladih i suočavaju s evanđeljem.

- Vraća se kući

Odgoj koji polazi od života i tamo se vraća. Nije riječ o izmicanju, nego o usmjerenju prema životu, ali u drugačijem suzvučju (obraćenje) u suglasnosti (vjera) pred blizinom Otajstva.

- S Majkom...

Marija je uvijek aktivno prisutna, kao što je to bila kod rođenja svoga sina tako i kod rođenja nove djece po vjeri kao Majka i Učiteljica.